SCIENCE CONNECTS PEOPLE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF

2026 / No. 1(1)

Contemporary Pedagogical and Philological Research

JAMOAVIY TA’LIM JARAYONIDA AXBOROT ALMASHINUVINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

ASTANOV SARDOR SOBIRJONOVICH

Osiyo Xalqaro Universiteti İqtisodiyot va pedagogika fakulteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvini tashkil etishning nazariy-metodologik asoslari, pedagogik mohiyati va ta’lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, ta’lim oluvchilar o‘rtasida o‘zaro hamkorlik, kommunikativ munosabatlar, axborot almashinuvi mexanizmlari hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: jamoaviy ta’lim, axborot almashinuvi, kommunikatsiya, hamkorlik, pedagogik jarayon, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, kommunikativ kompetensiya, ta’lim samaradorligi.

Аннотация. В данной статье освещаются теоретико-методологические основы организации обмена информацией в процессе коллективного обучения, его педагогическая сущность и значение в повышении эффективности образовательного процесса. Также научно-теоретически анализируются вопросы взаимного сотрудничества обучающихся, коммуникативных отношений, механизмов обмена информацией и возможностей использования современных педагогических технологий.

Ключевые слова: коллективное обучение, обмен информацией, коммуникация, сотрудничество, педагогический процесс, интерактивные методы, информационно-коммуникационные технологии, коммуникативная компетентность, эффективность образования.

Abstract. This article discusses the theoretical and methodological foundations of organizing information exchange in the process of collective learning, its

pedagogical essence, and its significance in improving the effectiveness of education. It also provides a scientific and theoretical analysis of interaction and cooperation among learners, communicative relationships, information exchange mechanisms, and the possibilities of using modern pedagogical technologies.

Keywords: collective learning, information exchange, communication, cooperation, pedagogical process, interactive methods, information and communication technologies, communicative competence, educational effectiveness.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonida ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o‘quv-tarbiya jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etish, ta’lim oluvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi hamda o‘zaro hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvini samarali tashkil etish ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Chunki ta’lim jarayonida bilim va ma’lumotlarning faqat o‘qituvchidan o‘quvchiga uzatilishi bilan cheklanib qolmasdan, balki ta’lim oluvchilarning o‘zaro fikr almashishi, muammolarni birgalikda muhokama qilishi, mavjud bilim va tajribalarini o‘rtoqlashishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jamoaviy ta’lim o‘z mohiyatiga ko‘ra, ta’lim oluvchilarning umumiy maqsad sari hamkorlikda faoliyat olib borishi, o‘zaro mas’uliyatni his qilishi va birgalikdagi faoliyat orqali bilimlarni egallashiga asoslangan pedagogik jarayondir. Mazkur jarayonda axborot almashinuvi jamoa a’zolarining o‘zaro munosabatlarini tartibga soluvchi, ularning bilim va tajribalarini birlashtiruvchi hamda ta’limiy maqsadlarga erishishni ta’minlovchi asosiy mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi.

Jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvining nazariy asoslari bir qator pedagogik va psixologik qarashlarga tayanadi. Xususan, L.S. Vigotskiyning sotsiokultural rivojlanish nazariyasida insonning bilish faoliyati ijtimoiy muhit va muloqot bilan uzviy bog‘liqligi ta’kidlanadi. Olimning fikricha, ta’lim oluvchining aqliy rivojlanishi boshqa insonlar bilan o‘zaro munosabat va hamkorlik jarayonida

takomillashadi [1]. Ushbu qarash jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvining muhim pedagogik ahamiyatini asoslaydi. Chunki o‘quvchilar bir-biri bilan muloqot qilish, savol-javoblar tashkil etish, o‘z fikrlarini bayon qilish va boshqalarning qarashlarini tahlil qilish orqali yangi bilimlarni o‘zlashtiradilar. J. Dyui ta’limni ijtimoiy tajriba va amaliy faoliyat bilan bog‘liq holda izohlaydi. Uning ta’limga oid qarashlarida hamkorlik, faol ishtirok va tajriba almashish shaxs rivojlanishining muhim shartlari sifatida qaraladi [2]. Shuningdek, D. Jonson va R. Jonson tomonidan ishlab chiqilgan hamkorlikda o‘qitish nazariyasida o‘quvchilarning umumiy maqsad yo‘lida birgalikda faoliyat olib borishi, individual mas’uliyatni his qilishi va o‘zaro yordam ko‘rsatishi ta’lim samaradorligini oshiruvchi omillar sifatida e’tirof etiladi [3].

Jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvini tashkil etish, avvalo, tizimli, shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga yo‘naltirilgan, kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuvlarning o‘zaro uyg‘unligiga asoslanadi. Tizimli yondashuv ta’lim jarayonining barcha tarkibiy qismlarini, ya’ni o‘qituvchi, ta’lim oluvchi, ta’lim mazmuni, metodlar va vositalarni yaxlit tizim sifatida tashkil etishni nazarda tutadi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv esa har bir ta’lim oluvchining individual xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda uning jamoaviy faoliyatdagi ishtirokini ta’minlashga xizmat qiladi. Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ta’lim oluvchilar bilimlarni tayyor shaklda qabul qiluvchi emas, balki mustaqil izlanish, muhokama va amaliy topshiriqlarni bajarish orqali bilimlarni o‘zlashtiruvchi faol subyekt sifatida shakllanadi. Kommunikativ yondashuv esa jamoa a’zolari o‘rtasida samarali muloqot o‘rnatish, axborotni aniq va tushunarli yetkazish, o‘zaro fikrlarni tinglash hamda munosabatlarni rivojlantirishni ta’minlaydi. Kompetensiyaviy yondashuv orqali esa ta’lim oluvchilarda axborot bilan ishlash, mustaqil qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash va jamoada hamkorlik qilish ko‘nikmalari shakllanadi.

Jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvining samaradorligi, eng avvalo, ta’lim muhitida erkin muloqot va o‘zaro ishonchning mavjudligiga bog‘liq. Har bir ishtirokchiga o‘z fikrini erkin ifoda etish, savollar berish, muhokamalarda qatnashish va takliflar bildirish imkoniyati yaratilishi lozim. Bunday muhit ta’lim oluvchilarning faolligini oshiradi, ularning o‘zaro munosabatlarini mustahkamlaydi hamda jamoada ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi. Axborot almashinuvi jarayonida o‘qituvchi faqat ma’lumot beruvchi emas, balki ta’lim oluvchilar faoliyatini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va muvofiqlashtiruvchi subyekt sifatida ishtirok etadi. U jamoa a’zolari o‘rtasida vazifalarni to‘g‘ri taqsimlashi, muhokama jarayonlarini boshqarishi, har bir ishtirokchining faolligini rag‘batlantirishi hamda zarur hollarda metodik yordam ko‘rsatishi zarur. Shu bilan birga, axborot almashinuvida qayta aloqa mexanizmining mavjudligi ham alohida ahamiyatga ega. Qayta aloqa orqali ta’lim oluvchilar o‘z faoliyatining natijalarini baholash, mavjud kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Zamonaviy pedagogik amaliyotda jamoaviy axborot almashinuvini faollashtirishda interfaol metodlardan foydalanish muhim o‘rin tutadi. Xususan, aqliy hujum, munozara, debat, kichik guruhlarda ishlash, klaster, loyiha metodi va “Jigsaw” kabi metodlar ta’lim oluvchilarning o‘zaro muloqotini kuchaytirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va jamoaviy faoliyatga jalb etishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu metodlar yordamida ta’lim oluvchilar muayyan muammo yuzasidan o‘z fikrlarini bildiradilar, turli manbalardan ma’lumot to‘playdilar, axborotlarni tahlil qiladilar va umumiy xulosaga keladilar. R.E. Slavin hamkorlikda o‘qitishning samaradorligini o‘rgangan holda, ta’lim oluvchilarning birgalikdagi faoliyati va o‘zaro yordam ko‘rsatishi o‘quv natijalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi [4]. Bu esa jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvini maqsadli tashkil etish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Hozirgi davrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvining yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Xususan, Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams kabi raqamli platformalar orqali ta’lim oluvchilar o‘quv materiallarini almashish, topshiriqlarni birgalikda bajarish, muhokamalarda ishtirok etish va o‘zaro fikr bildirish imkoniyatiga ega bo‘lmoqdalar. Raqamli texnologiyalar axborot almashinuvining tezkorligi va uzluksizligini ta’minlash bilan birga, ta’lim jarayonining masofaviy va aralash shakllarini ham samarali tashkil etishga yordam beradi. Shu bilan birga, raqamli muhitda axborotning ishonchliligini tekshirish, manbalarni to‘g‘ri tanlash, axborot xavfsizligi va raqamli madaniyat qoidalariga rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Chunki axborotning ko‘pligi har doim ham uning sifatli va ishonchli ekanligini anglatmaydi. Shuning uchun ta’lim oluvchilarda axborotni izlash, saralash, tahlil qilish va undan maqsadli foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish zarur.

Jamoaviy ta’limda axborot almashinuvini samarali tashkil etish uchun, eng avvalo, aniq maqsad va vazifalarni belgilash, jamoa a’zolarining imkoniyatlarini hisobga olish, ularning faoliyatini to‘g‘ri muvofiqlashtirish va o‘zaro mas’uliyatni shakllantirish talab etiladi. Har bir ishtirokchining umumiy natijaga qo‘shgan hissasi e’tiborga olinishi, guruhdagi faoliyat adolatli tashkil etilishi va barcha ta’lim oluvchilarning ishtiroki ta’minlanishi lozim. Shuningdek, jamoada o‘zaro hurmat, tinglash madaniyati, bag‘rikenglik va hamkorlik munosabatlarini rivojlantirish axborot almashinuvining sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ayni paytda o‘qituvchi tomonidan muntazam monitoring olib borilishi, guruh faoliyatining natijalarini tahlil qilish va zarur metodik tavsiyalar berish ham muhim pedagogik shartlardan hisoblanadi. Bunday yondashuv jamoaviy ta’lim jarayonini izchil rivojlantirish, ta’lim oluvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish va o‘quv faoliyati samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, jamoaviy ta’lim jarayonida axborot almashinuvini tashkil etish murakkab, ko‘p qirrali va uzluksiz pedagogik jarayon bo‘lib, u ta’lim oluvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Mazkur jarayonning nazariy-metodologik asoslarini to‘g‘ri belgilash, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va interfaol metodlardan samarali foydalanish, o‘zaro hamkorlikka asoslangan ta’lim muhitini yaratish ta’lim sifatini oshirishning muhim shartidir. Demak, jamoaviy ta’limda axborot almashinuvini ilmiy va metodik jihatdan asoslangan holda tashkil etish ta’lim oluvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy faolligi, o‘zaro hamkorlik qobiliyati va zamonaviy axborot muhitida samarali faoliyat yuritish kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim pedagogik omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Лабиринт, 1999.

2. Dewey J. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. – New York: Macmillan, 1916.

3. Johnson D.W., Johnson R.T. Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning. – 5th ed. – Boston: Allyn and Bacon, 1999.

4. Slavin R.E. Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice. – 2nd ed. – Boston: Allyn and Bacon, 1995.

5. Bandura A. Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1986.

6. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. – London: Routledge, 2009.

7. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. – Москва: Арена, 1994.